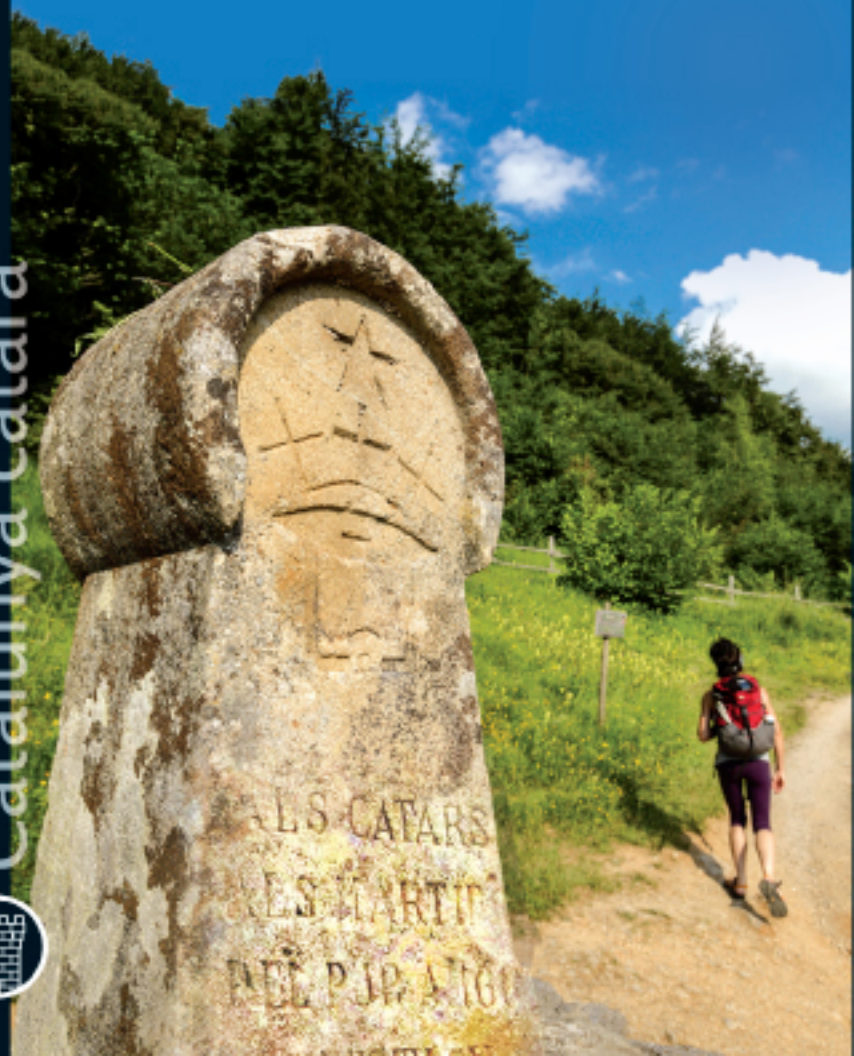

Catalunya càtara

Un recorregut
per 50 enclavaments
herètics

Jesús Ávila Granados

Catalunya càtara

Col·lecció Azimut Turisme • 17

CATALUNYA CÀTARA

UN RECORREGUT
PER 50 ENCLAVAMENTS
HERÈTICS

JESÚS ÁVILA GRANADOS

Cossetània
EDICIONS

Primera edició: novembre del 2014

© del text i de les fotografies: Jesús Ávila Granados
www.jesusavilagranados.es / jesusavilagranados@gmail.com

© d'aquesta edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 - 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91 / Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Novoprint

ISBN: 978-84-9034-233-6

DL T 1440-2014

Índex

PRÒLEG , per Miguel Giribets Martínez.....	9
INTRODUCCIÓ	11
El ritual càtar.....	19
Ensenyaments que havia d'adquirir l'adepte per iniciar-se.....	23
La reencarnació	24
El sacrifici col·lectiu.....	24
L'endura.....	25
La croada papal	26
Conquesta plaça per plaça	27
Ajuda i mort del rei d'Aragó	30
Mort de Simó de Montfort.....	31
Èxits per a França i l'Església	33
Els mètodes de la Inquisició.....	34
Montsegur.....	35
La fase final del catarisme	38
L'últim perfecte	41
Simbologia	48
 Ruta 1. OCCITÀNIA. L'origen dels càtars	49
Aguilar	51
Basièja	51
Besiers	51
Bugarag.....	52
Carcassona	53
Cotlliure.....	54
Cubieras.....	55
Fanjaus	56
Foix.....	57
Fontfreda.....	58
Montpeller	59

Montsegur.....	61
El pentagrama	62
Muret.....	66
Perpinyà.....	67
Perapertusa.....	68
Puigllorenç.....	69
Puiverd.....	70
Querbús.....	72
L'octàgon.....	73
Rènnes del Castèl.....	74
Sant Bertran de Comenges.....	75
Tolosa.....	76
Vila-roja del Termenès.....	77
EL CAMÍ DELS BONS HOMES.....	78

Ruta 2. EL PIRINEU CATALÀ. A través de les muntanyes.....83

Puigcerdà (Cerdanya).....	86
Prullans (Cerdanya).....	87
El Quer Foradat (Alt Urgell).....	88
La Seu d'Urgell (Alt Urgell).....	89
Castellbò (Alt Urgell).....	90
Peramea (Pallars Sobirà).....	94
Sort (Pallars Sobirà).....	97
Llessui (Pallars Sobirà).....	98
Tírvia (Pallars Sobirà).....	99
La Ribera de Cardós (Pallars Sobirà).....	101
Isil (Pallars Sobirà).....	102
Alòs d'Isil (Pallars Sobirà).....	103
Gessa d'Arties (Vall d'Aran).....	104
Arties (Vall d'Aran).....	105

LA VALL D'ARAN..... 107

Ruta 3. L'INTERIOR DE CATALUNYA I LES TERRES

DE L'EBRE. Lluny de les grans ciutats	109
Bagà (Berguedà).....	114
Trobadors i joglars.....	116
Gósol (Berguedà).....	117
Josa de Cadí (Alt Urgell).....	119

Berga (Berguedà)	120
El trobador condemnat.....	122
Puig-reig (Berguedà).....	123
Sant Llorenç de Morunys (Solsonès).....	124
Una Mare de Déu miraculosa	126
El mite del pelicà.....	127
Solsona (Solsonès)	128
Santa Maria de l'Estany (Bages)	130
Siurana (Priorat).....	132
La Bisbal de Falset (Priorat)	138
Esoterisme a la cova de Santa Llúcia	140
Gandesa (Terra Alta)	141
Caseres (Terra Alta)	143

Ruta 4. EL MATARRANYA I EL MAESTRAT. L'Ebre

com a referència	145
Vall-de-roures (Matarranya).....	148
Un castell estrany	149
L'ermita rupestre.....	150
Fontdespatla (Matarranya).....	152
Ràfels (Matarranya)	154
Torredarques (Matarranya).....	156
Morella (Ports)	158
Sant Mateu (Maestrat).....	162

INFORMACIONS COMPLEMENTÀRIES..... 165

GLOSSARI (Termes bàsics del catarisme)	167
CRONOLOGIA (Grans dates del catarisme).....	173
BIBLIOGRAFIA (Estudis per acostar-se als càtars).....	181
INFORMACIÓ (Adreces d'interès).....	185
AGRAÏMENTS	189

Pròleg

Aquest és un llibre necessari. Després d'uns quants segles en què la història dels càtars ha patit el més complet oblit (per alguna cosa la Història l'escriuen els vencedors), en els últims anys el tema càtar ha tornat al primer pla de l'actualitat. Potser és la crisi de valors i de tot tipus en què estem immersos. Potser és la profecia de l'últim perfecte càtar, Guilhem Belibasta, el qual, en la foguera en què va ser cremat, ens va deixar l'enigmàtica frase que “en set-cents anys florirà el llorer”. Doncs aquest termini de temps es compleix l'any 2021, però, en qualsevol cas, tal com està el nostre món, necessitem més que mai que “el llorer floreixi”, ja que la misèria i la incertesa que ens envolta no auguren res de bo.

En moments així, és bona la reflexió de gent com Jesús Ávila Granados, que porta ja uns quants anys difonent a contracorrent les idees d'aquells que durant l'edat mitjana —i bevent de fonts que es remunten en la nit dels temps— es plantejaven un món millor. Coneixem l'extensa obra de Jesús sobre els templers: la seva aportació sobre els *Templers a les Terres de l'Ebre* (2009) és ja un llibre de referència per als estudiosos del tema. En el terreny dels càtars, Jesús Ávila ha estat el primer escriptor d'aquest país a donar-nos a conèixer la vida i obra de Guilhem Belibasta al seu llibre de 2005 titulat precisament *La profecia del llorer*, i el 2011 una nova reedició d'aquesta obra amb el títol de *L'últim heretge*.

Ara, Jesús Ávila ens presenta un panorama general de la història del catarisme des del sud de França fins a les comarques del Matarranya (Tèrol) i el Maestrat castellonenc. És a dir, els seus orígens al segle X, les seves influències orientals en el gnosticisme i el maniqueisme i la seva continuació del moviment bogomil de la zona de Bulgària.

El sistema de creences dels càtars, doncs, en molts punts ens sorprendrà. El rebuig dels càtars a la corrupció i a l'atresorament de riqueses per part de l'Església i els senyors feudals els duia al rebuig de tot allò material, i la manera d'expressar aquesta negació els conduïa a l'afirmació de la igualtat social i a l'oposició a tota mena de jurament (recordem que les relacions de producció feudals es basaven en el jurament de fidelitat servent-vassall), cosa que el sistema vigent no podia tolerar. Avui en diríem “pacifistes”, ja que s'oposaven a la mort d'éssers vius i, com a conseqüència, a la guerra. Creien en la reencarnació, i mantenien que el matrimoni no havia de tenir la finalitat de la procreació, circumstància que els portava a defensar l'amor lliure (excepte per als perfectes, que havien de guardar castedat, i encara que, en general, valoraven més la castedat que les relacions sexuals). No adoraven la creu, perquè era un instrument

de tortura; per a ells, era la representació del Sol amb dotze puntes en els seus extrems que simbolitzaven els signes del zodíac, coneguts ja des dels sumeris. Eren conscients que el progrés humà no provenia de la misèria i el dogmatisme catòlic, sinó de la lliure consciència. La dona era igual a l'home i podia arribar a ser perfecta sense cap diferència amb els seus homòlegs masculins.

L'Església va promulgar la primera i única croada que hi ha hagut contra un sistema de creences de base cristiana. El saldo va ser terrible: més d'un milió de morts al sud de l'actual França. Queda per al museu dels horrors aquella frase del legat papal Arnau Amalric quan els catòlics entraven a Besiers, davant la pregunta de com reconèixer qui era càtar i qui no: "Mateu-los a tots, que Déu a dalt ja reconeixerà els seus!"

Després de les massacres, milers de càtars fugiren cap al sud, i passaren a residir a les nostres terres. Jesús Àvila fa el recorregut des de la zona pirinenca, amb l'important nucli càtar de la Seu d'Urgell i la Cerdanya, on també foren perseguits pels bisbes de la zona. Alguns nobles van donar suport als càtars, com Arnau de Castellbò i la seva filla Ermessenda, que, quaranta anys després de morts, van ser trets de les seves tombes i les seves restes van ser esquarterades i escampades pels senyors de la Inquisició i el bisbe d'Urgell. A l'altre extrem de la geografia càtara, hi va haver comunitats d'importància a la província de Castelló i a la de Terol. Sant Mateu va ser el nucli més rellevant, en què una quarta part de la població estava formada per càtars procedents d'Occitània. A Fontdespatla (Terol) ens ha quedat el testimoni d'un dels pocs cementiris amb destacada presència càtara: ens referim a les divuit esteles funeràries, en què predominen les creus càtares i les creus templeres.

Amic lector: tens a les mans un llibre necessari per als nostres temps. Tant de bo que et sigui d'ajuda en les teves preocupacions i que serveixi perquè, entre tots, fem que la profecia del llorer es compleixi.

Miguel Giribets Martínez
Historiador

OCCITÀNIA

L'ORIGEN DELS CATARS

Hem destacat un total de 22 llocs (ciutats, pobles, castells, abadies, esglésies, grutes naturals, etc.), repartits pels departaments amb més presència herètica del migdia francès. Enclavaments que, directament o indirectament, van estar vinculats amb els càtars i també amb els interessos catalans. Es tracta, en molts casos, de moments històrics carregats d'enorme dramatisme, en què la llei de la força s'imposà a les paraules, però que resulten d'allò més interessant per a una millor comprensió del període de temps que, entre els anys 1209 i 1321, es va perllongar aquest malson d'horror i sang que va costar la vida a més d'un milió de persones. Aquests llocs estan relacionats per ordre alfabètic i amb la seva corresponent simbologia.

AGUILAR (Aude)

A tan sols tres quilòmetres de Tuissan, dependent dels comtes catalans, la fortalesa d'Aguilar va pertànyer a Oliver de Termes, personatge estretament relacionat amb Catalunya i Mallorca.

Es tracta de la més oriental i desconeguda de les grans fortaleses càtars del Llenguadoc. La seva poderosa torre quadrada, amb les sis torres angulars rodones, va ser construïda per Oliver de Termes (segles XII i XIII).

Els croats no van assetjar aquesta fortalesa, ni tampoc la propera ermita de Santa Anna, lligada al castell, que va estar vinculada als comtes de Barcelona. L'any 1241 va ser lliurada al monarca francès Lluís IX, sant Lluís.

BASIÈJA (Alta Garona)

A 25 km al sud-est de Tolosa, per la carretera que porta a Carcassona, Basièja (Baziège, en francès) té l'orgull d'haver vençut els croats de Lluís VIII de França. Cada any celebra un festival càtar, que convoca els majors especialistes sobre la història medieval, per debatre sobre el catarisme.

Des de l'any 1984, el municipi de Basièja està agermanat amb la vila hispana de Sant Mateu (Castelló), pel sentiment càtar de les dues poblacions.

Rètol d'entrada a Basièja, que presumeix d'agermanament

BESIERS (Erau)

Sobre el curs del riu Orb, a prop de la Mediterrània, i coronant un suau turó, es troba Besiers (Béziers, en francès), on, l'estiu de 1209, es va produir el començament del malson de la croada albigesa, en la qual es van viure sanguinàries escenes de crueltat il·limitada. Besiers va ser sempre una ciutat de pes en el món del comerç; la seva burgesia resolgué donar una ràpida resposta a l'assassinat d'un dels seus membres, perpetrat el 15 d'octubre de 1167, per part d'un cavaller del vescomte, que ferí de mort el mateix Ramon I de Trencavell a l'església de la Magdalena. En venjança, el fill del vescomte, Roger II, va enviar el 22 de juliol de 1169 un aguerriat grup de mercenaris aragonesos a devastar la ciutat.

A inicis del segle XIII, el bisbe de Besiers, Reinard de Mont-

peirós, va mostrar simpatia pels càtars, motiu pel qual el pontífex Innocenci III va enviar Domènec de Guzman a predicar en aquesta ciutat; com que en dues setmanes no es va produir cap avanç i, al contrari, va aparèixer el cadàver de Pèire de Castelnou, el seu legat, ofegat al Roine, va donar l'autorització de la croada.

Com a director militar hi havia Simó de Montfort, mentre que Arnau Amalric, el director espiritual, no estava disposat a fer un pas enrere: anhelava veure la mort i olorar la sang. El bisbe de Besiers va anar a peu al campament croat per parlamentar, i Arnau Amalric li va prometre que, si els lliuraven els 22 heretges notables que vivien a la ciutat, la respectarien. La resposta dels ciutadans catòlics va ser contundent: “Abans ens deixarem ofegar al mar; més val morir heretges que viure cristians.” Immediatament, el poderós exèrcit croat va entrar a Besiers i matà a tothom sense pietat. En una sola jornada van ser assassinades prop de

24.000 persones. Davant la pregunta d'un croat: “Com podem distingir els uns dels altres?”, Arnau Amalric no va dubtar gens a respondre-li: “Mateu-los a tots, que Déu ja sabrà fer-ho!” Era el dia 22 de juliol de 1209...

BUGARAG (Aude)

Bugarag (en francès, Bugarach) és un d'aquests enclavaments en què la història es confon amb les llegendes. Un poble que dorm als peus d'una muntanya sagrada, el cim de la qual, a 1.231 m d'altitud, que forma part del massís de les Corberes —la seva ascensió, que es pot fer en 1 h 30', s'ha de fer pel vessant nord-oest—, està relacionat amb els visigots, el Sant Grial i el tresor dels templers. Els rituals esotèrics s'han desenvolupat

Façana d'una casa medieval de Basièja, decorada amb l'estrella d'Occitània

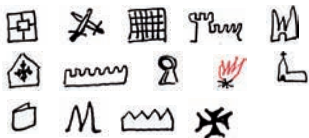

pat en aquest lloc des de la nit dels temps, i es diu que aquesta muntanya sobreviurà a la fi del món, així com tots els que s'hi trobin quan arribi el dia del Judici Final.

D'aquesta petita població era el perfecte Guilhem de Bugarag, que es trobava al castell de Querbús l'any 1241. Bugarag, com altres llocs sagrats de muntanyes llegendàries, serveix per il·lustrar l'argument dels càtars que confirmava una presència real en l'eucaristia: "Si el cos de Crist fos tan gros com el pic de Bugarag, al cap d'un temps els clergues ja se l'haurien menjat."

CARCASSONA (Aude)

Des de mitjan segle XII, la presència càtara va ser ben evident a Carcassona (en francès, Carcassonne). L'any 1157, Ramon Trencavell I, vescomte de Carcassona, reconeixia com a sobirà Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona. I deu anys més tard, Roger II de Carcassona feia el mateix davant del monarca Alfons I d'Aragó. Des de 1167, després del concili de Sant Felix del Lauraguès, comptava amb un bisbat càtar; un d'aquests, Pierre Isarn, va morir abrasat a la foguera l'any 1226.

Carcassona, la ciutat medieval cristiana més ben conservada i més impressionant d'Europa (Patrimoni de la Humanitat des de 1999),

va ser sempre un bastió del catanisme. Després de la massacre de Besiers, el poderós exèrcit croat es va dirigir a Carcassona, ciutat del vescomte Ramon Roger de Trencavell —cunyat del monarca aragonès Pere II—, que, amb només 24 anys, tenia la responsabilitat de defensar la ciutat, i oferia suport a la causa càtara. Però, a partir d'un elevat sentit de l'honor, va caure en el parany que li va preparar Arnau Amalric, que, a canvi de lliurar-se ell mateix, li havia ofert de salvar la vida de tots els seus habitants. Quan va sortir de les muralles, per fer-se ostatge dels croats, es va veure immediatament carregat de cadenes; els habitants de la ciutat, al conèixer la notícia, la van abandonar "portant únicament els seus pecats", com recorden les cançons de gesta, mentre que els croats van entrar a la *Cité* i la saquejaren al seu gust; no van tenir l'ocasió de massacrar molts éssers vius, perquè els habitants l'havien abandonat.

El jove Trencavell va ser tancat en una terrorífica masmorra, on fou objecte de tota mena de cruels tortures, i morí finalment víctima de disenteria, segons els trobadors. Simó de Montfort va fixar a Carcassona la seva capital i caserna general durant la croada albigesa. I és allà, a l'interior de la catedral de Sant Nazari, on, des de 1218, reposen les seves restes, segons expressa una làpida de paret.

Ramon de Trencavell, vescomte expulsat de Carcassona per les tropes de Lluís VIII, l'any 1226, buscà refugi a la cort de Jaume I d'Aragó; considerat pels càtars com un autèntic màrtir, aquest

Ala nord de la Cité de Carcassona, amb la Torre de la Inquisició; al fons, la catedral de Saint-Nazaire, i la ciutat baixa a la dreta de la imatge

Trencavell decidí aixecar-se contra el monarca francès, amb el suport de *faidits* i molts senyors sotmesos al monarca capet, a la primera oportunitat. Va ser l'any 1240, quan Ramon de Trencavell, secundat per aquests senyors i soldats catalans, va travessar el Pirineu i, tot remuntant la vall de l'Aude, va arribar a les portes de Limós i alliberà la població per a la causa occitana.

També a la *Cité* hi havia la més esgarrifosa presó contra l'heretgia durant els segles medievals, la tenebrosa presó del Mur, lloc on va morir Ramon de Termes, pare d'Oliver de Termes, càtar convençut, i a principis del segle XIV va estar-hi tancat Guilhem Belibasta, i va ser dels pocs que van aconseguir evadir-se'n.

COTLLIURE (Rosselló)

Cotlliure (Collioure, en francès), situada a només 26 quilòmetres de la frontera espanyola, formava part durant l'edat mitjana del regne d'Aragó. Dominant la costa Vermella, aquesta població, a causa del seu factor estratègic, va ser el port medieval més important del Rosselló.

El seu castell es remunta a temps visigòtics (segle VII); però l'aspecte que ofereix actualment es deu a les reformes dutes a terme pels templers, entre 1242 i 1280; des dels seus elevats merlets i torres es controlava el tràfic marítim

del port. Es tracta del castell reial, residència d'estiu dels reis d'Aragó, primer, i de Mallorca, després; aquesta fortalesa inexpugnable era coneguda com el Parador dels Templers.

A l'altre costat de la cala hi ha la torre de Madeloc, construcció també templera (segle XIII), que va servir de torre de guaita i de far, i enmig els canals de drenatge introduïts pel Temple per fondejar embarcacions de gran calat. Cotlliure, com a possessió dels comtes del Rosselló, va formar part del regne d'Aragó entre els anys 1172 i 1276, i després del regne de Mallorca, fins a 1343.

És molt probable que al port de Cotlliure s'embarquessin nombrosos col·lectius occitans que fugien de les massacres de la croada i també dels horrors de la Inquisició, per ser portats a Mallorca i a altres llocs més segurs de la Me-

diterrània, amb el suport logístic dels templers.

CUBIERAS (Aude)

A 70 km al sud de Carcassona i al cor de l'antic comtat del Rasès, Cubieras (Cubières, en francès) conserva l'atmosfera càtara. En aquest llogaret va néixer, el 1280, Guilhem Belibasta, últim perfecte del catarisme occità; la seva plaça major ret un merescut homenatge a aquest singular personatge, que va viure els últims onze anys de la seva vida en terres catalanes i aragoneses. A prop del poble es troba l'eremitori rupestre de Galamús, que fou centre d'iniciació als ritus del catarisme.

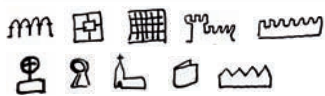

El port de Cotlliure, fèrriament protegit pel Temple, era la plataforma militar que assegurava les navegacions entre el Rosselló i Mallorca, i per on molts càtars adinerats van poder fugir de la croada i de la Inquisició

FANJAUS (Aude)

La tradició càtara de Fanjaus (Fanjeaux, en francès) és molt antiga; se sap que Guilhabert de Castres ja residia en aquesta població des de 1193. Les cròniques coincideixen a assenyalar que els perfectes dirigien tallers de teixit en aquesta la vila. I hi va ser ordenada priora càtara Esclarmonda de

Foix, germana del comte Ramon Roger de Foix (1188-1223). La influència herètica de Fanjaus va ser tan important que el pontífex Innocenci III va enviar Domènec de Guzman a combatre, amb totes les armes, el catarisme; el dominic espanyol va residir en aquesta població nou anys, i durant aquest temps va predicar amb l'exemple de la pobresa i va viure amb austeritat, de manera similar als perfectes càtars. D'aquesta manera, va aconseguir guanyar-se l'estima de la gent, des de la dignitat de rector

Estela discoïdal
cruciforme amb
la mà gravada
al centre, a
l'entrada de la
vila de Fanjaus

